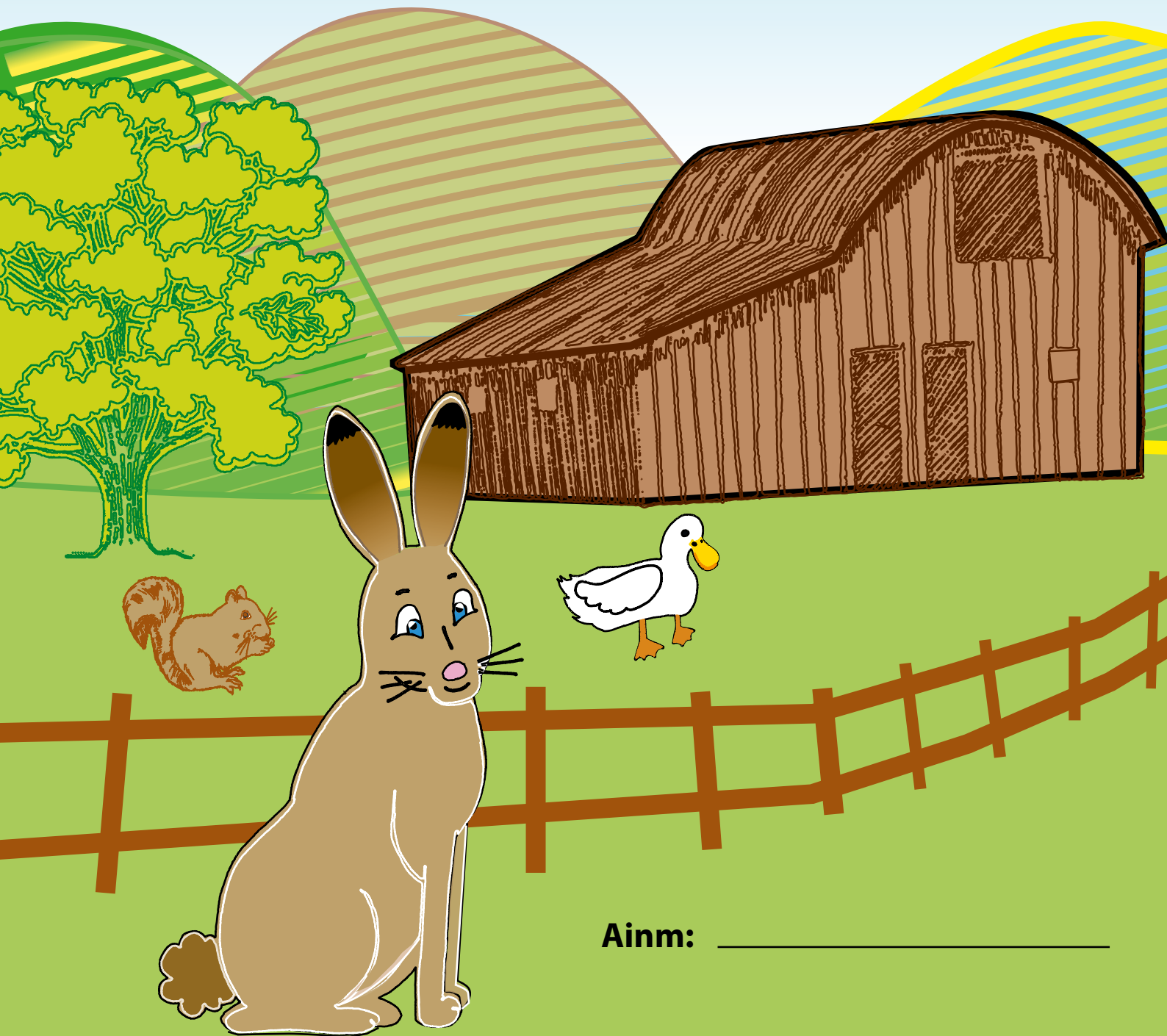

Leabhar Gníomhaíochta na um Bithéagsúlacht

Leabhrán Ghearóid an Ghiorria faoi Pháirceanna agus Feirmeacha

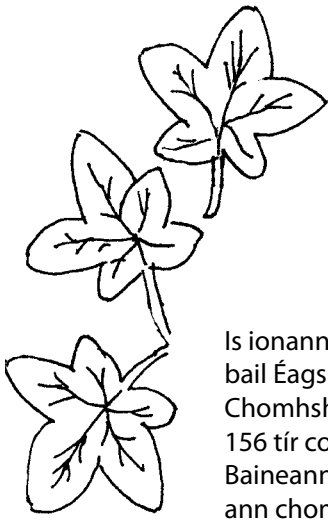
do Dhaltáí KS1 Uachtarach

NIEA Northern Ireland
Environment
Agency
www.ni-environment.gov.uk

Ainm: _____

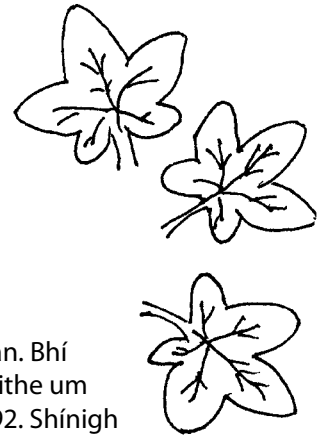

Nótaí do mhúinteoirí.

Oideachas agus an tSeirbhís Chomhshaoil agus Oidhreachta.

Beatha ar ár ndomhan = Bithéagsúlacht!

Is ionann bithéagsúlacht agus éagsúlacht na beatha ina hiomláine ar ár ndomhan. Bhí bail Éagsúlacht an Domhain mar fhócas lárnach ag Comhdháil na Náisiún Aontaithe um Chomhshaoil agus Forbairt, ar tionóladh é i Rio de Janeiro i mí an Mheithimh 1992. Shínigh 156 tír conradh ag an gcomhdháil sin chun bithéagsúlacht an domhain a chaomhnú. Baineann leibhéal ard Bithéagsúlachta le Tuaisceart Éireann, agus an-chuid gnáthóga ar fáil ann chomh maith le 22000 speiceas, ar féidir linn ainm a chur orthu go dtí seo!

Creideann an tSeirbhís Chomhshaoil agus Oidhreachta go bhfuil sé riachtanach oideachas a chur ar dhaoine maidir le bithéagsúlacht a bpláinéid agus faoin tábhacht a bhaineann leis an mBithéagsúlacht sin i dtéarmaí chaighdeán a ngnáthshaoil. Dar ndóigh, is focal fada é 'Bithéagsúlacht' agus is téarma agus coincheap ródheacair é do dhaltáí KS1. Ina ainneoin sin, braithimid gur féidir, fiú le leanaí an-óga, tríd an tsraith seo de leabhráin Ghníomhaíochta Bithéagsúlachta a úsáid, tús a chur le fócas a dhíriú ar ainmhithe, plandaí agus gnáthóga áirithe atá tábhachtach maidir lena mBithéagsúlacht áitiúil agus codanna tábhachtacha curaclaim á gclúdach acu ag an am céanna. Tá súil againn go gciallóidh sé sin nach gcruthóidh an focal 'Bithéagsúlacht' deacracht chomh mór sin dóibh nuair a thiocfaidh siad trasna ar an téarma agus ar mhionsonraí an choincheapa agus iad níos sine, toisc gur tháinig an téarma chun cinn roimhe sin agus go bhfuil staidéar déanta acu ar an-chuid de na bunghnéithe a bhaineann leis an gcoincheap agus iad níos óige.

Leabhair ar fáil sa tsraith seo:

Leabhrán Gníomhaíochta Ghearóid Giorria um Bithéagsúlacht Pháirce agus Feirme.
Leabhrán Gníomhaíochta Neasa Niút um Bithéagsúlacht Bhogaigh.
Leabhrán Gníomhaíochta Mháirtín an Madra Uisce um Bithéagsúlacht Abhann.
Leabhrán Gníomhaíochtaí Róise Rón um Bithéagsúlacht Chósta.

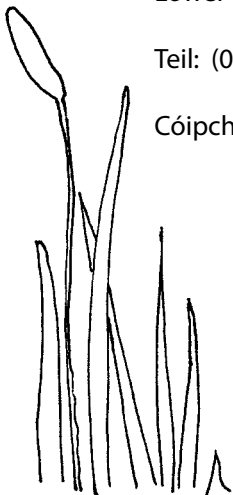
Chun a thuilleadh faisnéise a fháil faoi na hábhair seo nó chun cóipeanna breise dár gcuid acmhainní a fháil, téigh i dteagmháil le:

An tOifigeach Oideachais
An tAonad Corparáideach agus Cumarsáide,
An tSeirbhís Chomhshaoil agus Oidhreachta,
Klondyke Building, Cromac Avenue, Gasworks Business Park
Lower Ormeau Road, Belfast, BT7 2JA

Teil: (028) 9056 9270

Cóipcheart: Crown copyright

On 1st July 2008 the Environment & Heritage Service became the Northern Ireland Environment Agency

Seo é do chairt féin lenar féidir leat taifead a dhéanamh ar cé chomh maith agus a d'éirigh leat.

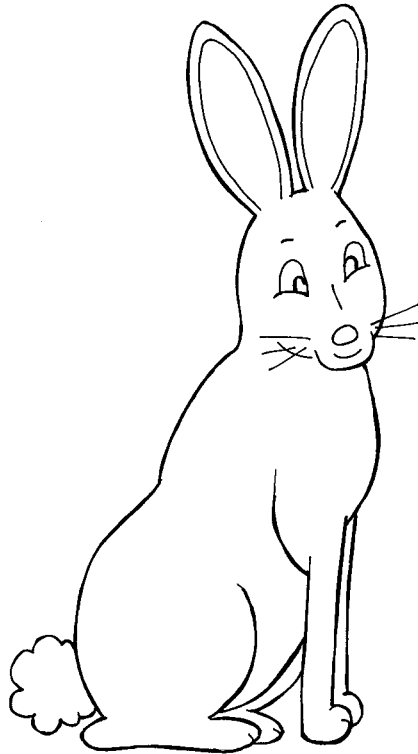
Leathanach		
1	Tuigim an brí atá le 'bithéagsúlacht'	
2	Tá eolas agam faoi nithe beo	
3	Tá eolas agam faoi ainmhithe óga	
4	Tá ainmneacha grúpaí éagsúla ainmhithe ar eolas agam.	
5	Tá eolas agam faoi chleití, faoi shliogáin agus faoi fhionnadh	
6	Tá eolas agam faoi lorga ainmhithe	
7	Tá a fhios agam cad iad mionainmhithe	
8	Tá eolas agam faoi easóga, faoi mhadraí uisce agus faoi bhroic.	
9	Tá eolas agam faoi na háiteanna ar mhaith le hainmhithe cónaí iontu.	
10	Is féidir liom duilleoga a tharraingt	
11	Tá a fhios agam cén cuma a bhíonn ar chrainn sna séasúir éagsúla	
12	Tá eolas agam faoin earrach faoin tuath.	
13	Tá eolas agam faoi na codanna éagsúla a bhíonn i mbláth	
14	Tá eolas agam faoi bhláthanna fiáine	
15	Tá a fhios agam cén chaoi a fhásann glóthach froig ina froganna	
16	Tá eolas agam faoi éin éagsúla	
17	Tuigim an brí atá le hoíchí agus le duaithníocht	
18	Táim in ann cairt a tharraingt	
19	Rinne mé na pictiúr sin ina raibh orm na poncanna a cheangal.	
20	Rinne mé masc giorria	
Líon isteach an teastas ar chúl nuair a chríochnaíonn tú an leabhar seo		

Gearóid Giorria

Dia duit! Is mise Gearóid Giorria. Is giorria Éireannach mé. Cónaím faoin tuath agus is maith liom féar a ithe. Ceapann roinnt daoine gur coinín mé nuair a fheiceann siad mé, ach táim i bhfad níos mó ná coinín agus tá barraí dubha ar mo chluasa fada.

Tá cosa láidre fúm chun go mbeidh mé in ann rith ar nós na gaoithe agus léim go han-ard.

Tá súil agam go dtaitneoidh mó Leabhar Gníomhaíochta mar gheall ar an tuath leat. Tá a lán rudaí ar féidir leat a dhéanamh ann. Is í an tuath an áit sin ina mbíonn páirceanna, feirmeacha agus coillte.

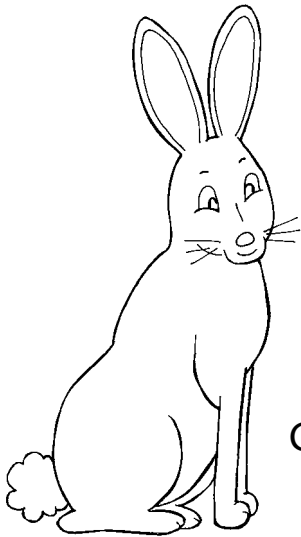
Bíonn a lán ainmhithe agus plandaí ina gcónaí inti.

Bithéagsúlacht a thugtar ar seo.

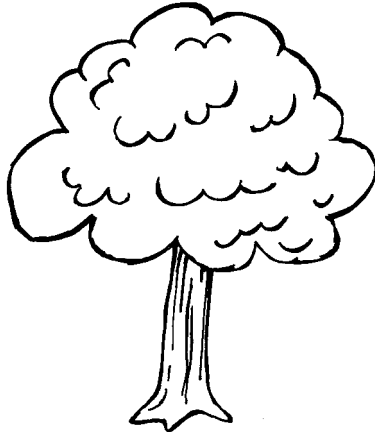
An bhfuil tú ullamh le foghlaim mar gheall ar an tuath? Seo linn. Déanaimis taiscéalaíocht!

An ainmhí nó planda é?

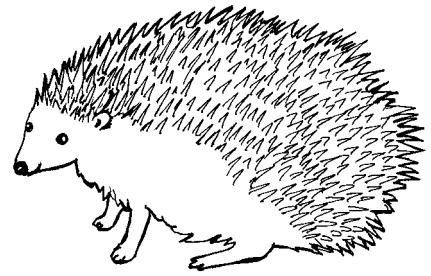
Nithe beo iad ainmhithe agus plandaí. Gluaiseann ainmhithe ó áit go háit de ghnáth ar lorg bia dóibh féin. Dath glas a bhíonn ar fhormhór na bplandaí agus fásann siad sa talamh de ghnáth. Ní ghluaiseann siad timpeall.

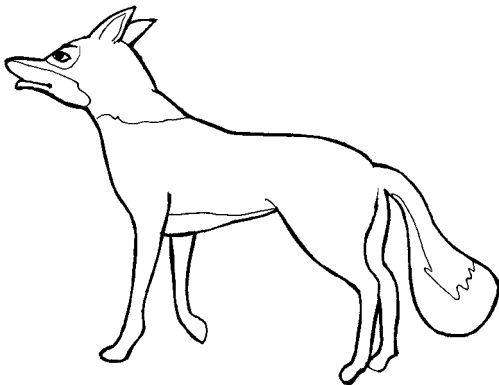
Giorria

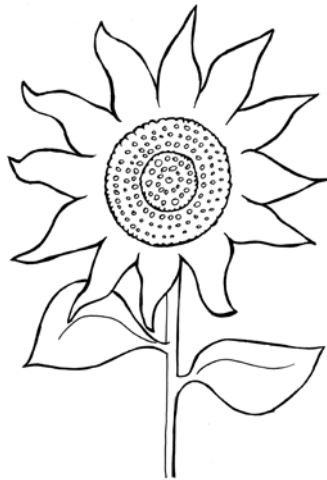
Crann

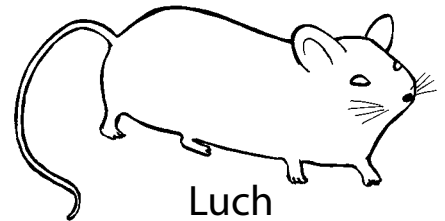
Gráinneog

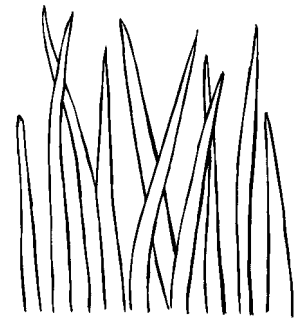
Sionnach

Bláth

Luch

Féar

Críochnaigh na habairtí seo:

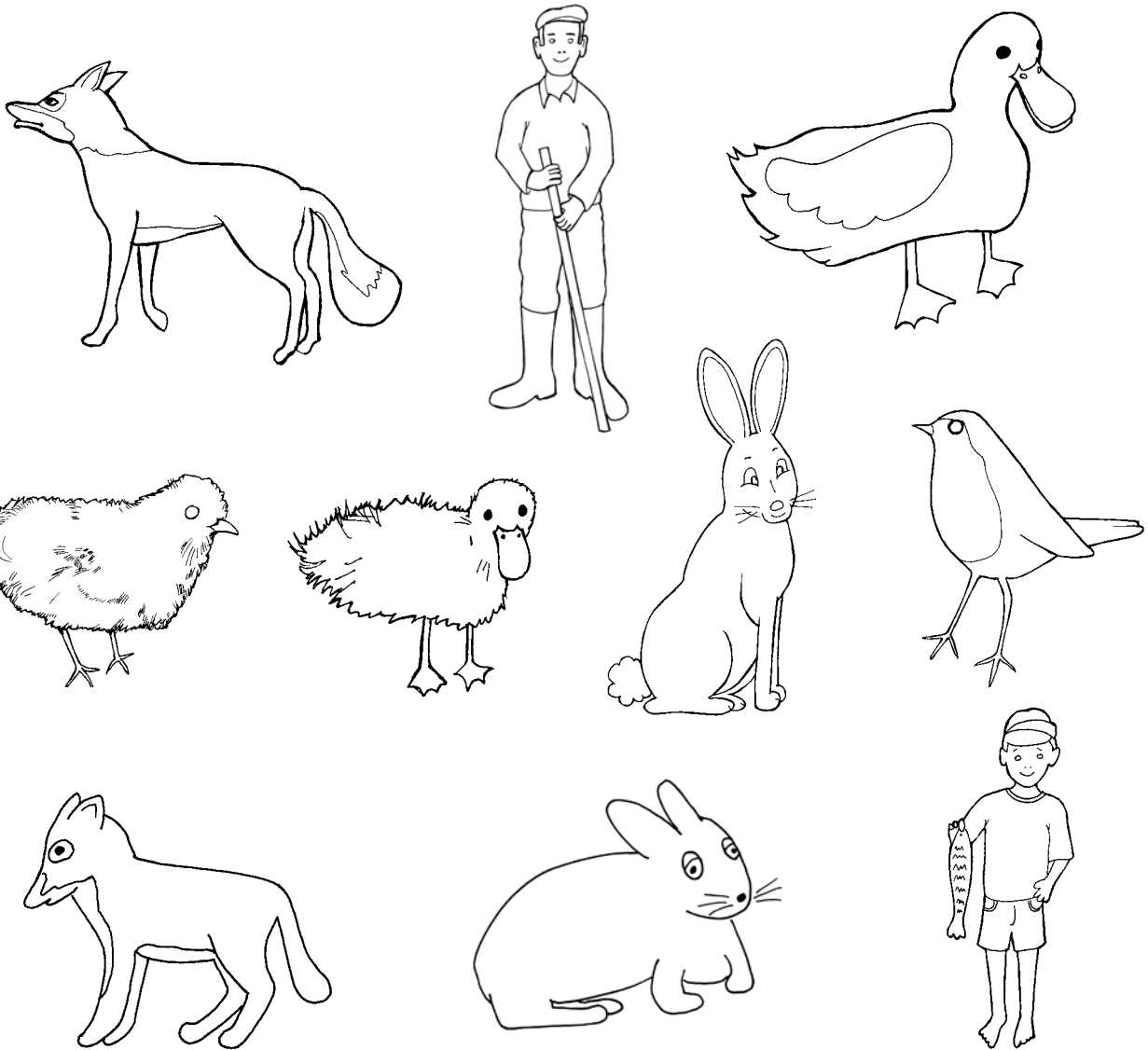
Bíonn d _____ ag plandaí. Ní bhíonn siad ag ainmhithe

G _____ ainmhithe timpeall ar lorg bia.

Clanna ainmhithe

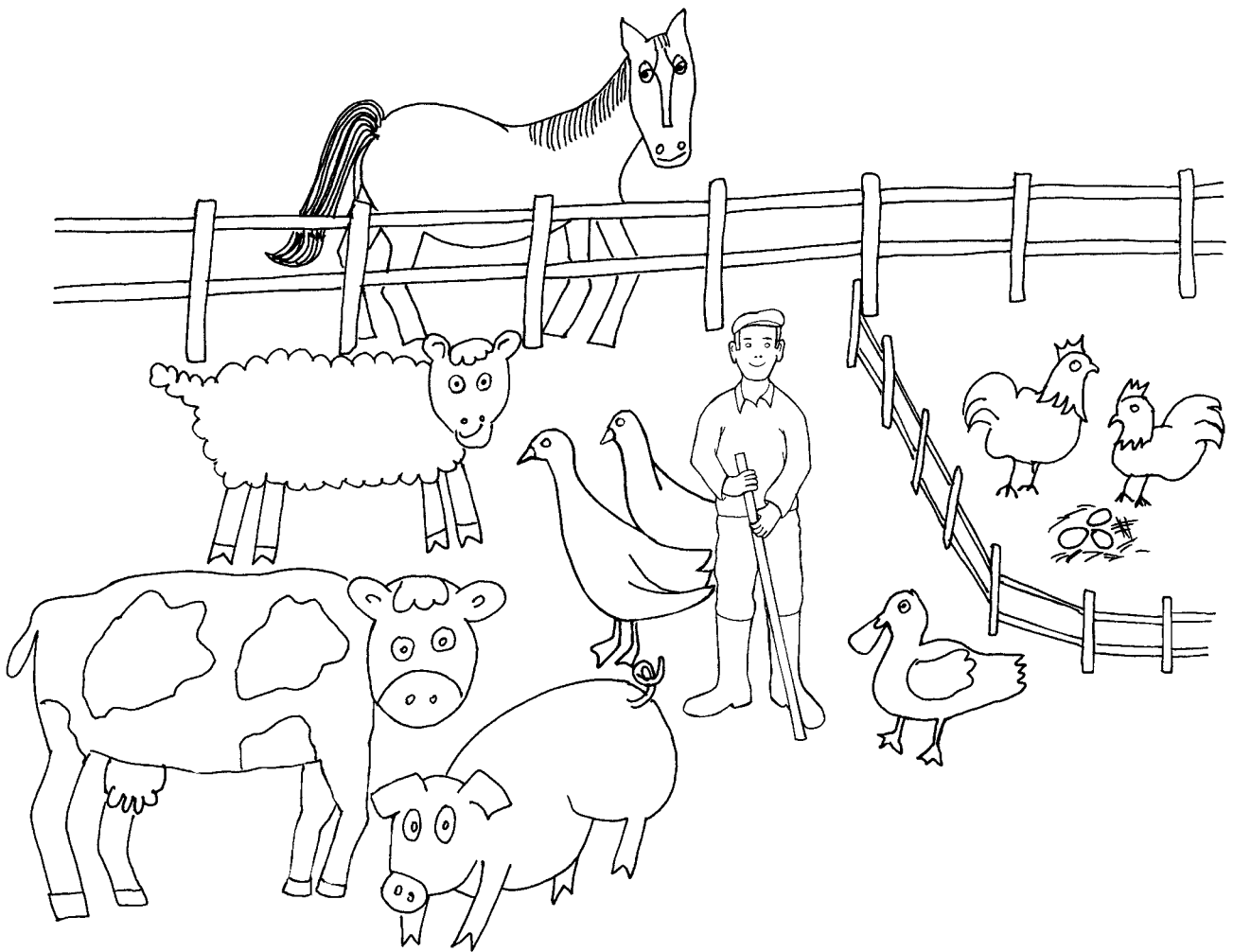
Tá sé de chumas ag gach cineál ainmhithe cinn óga a beith acu. Síolrú a thugtar ar seo. Itheann ainmhithe óga bia agus fásann siad suas ina n-ainmhithe móra.

Tarraing línte chun na hainmhithe óga agus a dtuismitheoirí a cheangal le chéile.

Ceist: Cén sórt ainmhí a bhíonn i súmadóir nuair a fhásann sé suas? _____

Grúpaí ainmhithe

Tá an feirmeoir ag cur a chuid ainmhithe ina ngrúpaí. An féidir leat cabhrú leis? Seo atá aige:

T	_____	bó
T	_____	caorach
E	_____	(capall)
T	_____	muc
G	_____	géanna
L	_____	lachan
Á	_____	cearc

uail tréad   gogaille   ál   lapadaíl   eachra

Cuir dathanna ar an fheirmeoir agus a chuid ainmhithe anois

Cén sórt coirp atá aige?

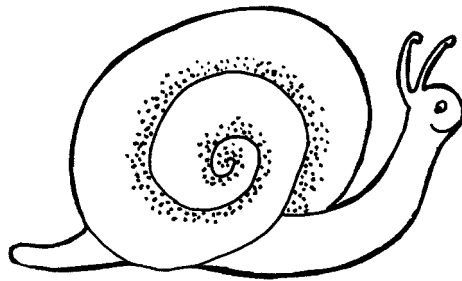
Bíonn craicne de chineálacha éagsúla ar ainmhithe. Bíonn gruaig nó fionnadh ar ainmhithe áirithe agus bíonn cleití ar éin. Gainní a bhíonn ar ainmhithe áirithe agus sliogán crua a bhíonn ar ainmhithe eile.

Scríobh faoi gach ceann de na hainmhithe seo cén cineál craiceann atá air: Cleití, sliogán nó fionnadh (gruaig)

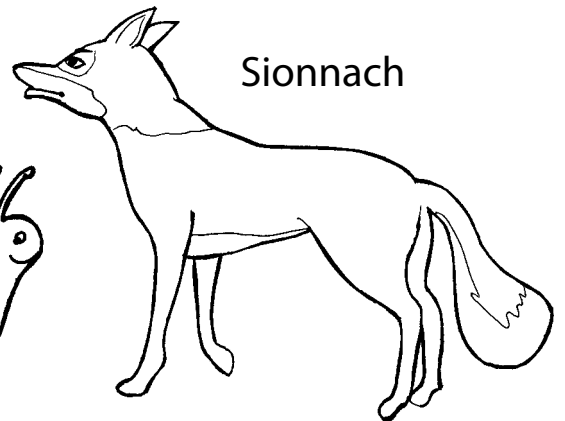
Ulchabhán

_____

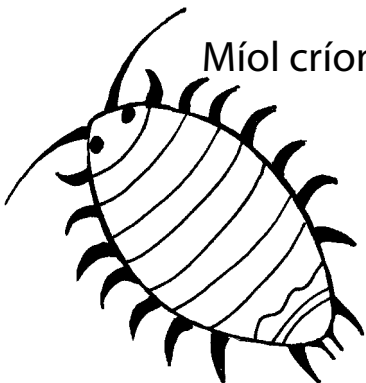
Seilide

_____

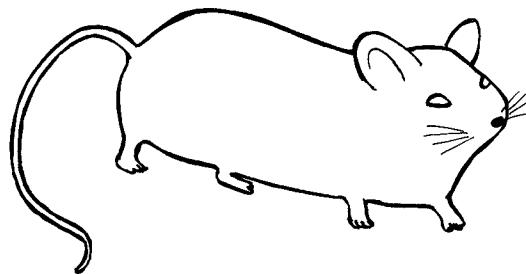
Sionnach

_____

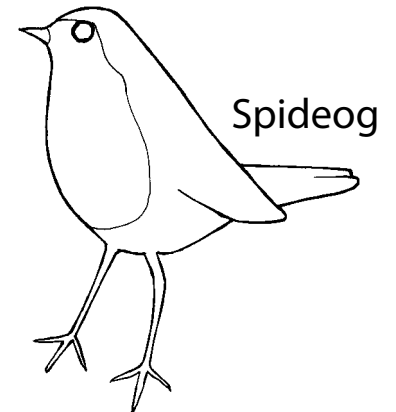
Míol críon

_____

Luch

_____

Spideog

_____

Scríobh síos dhá ainmhí eile a bhfuil fionnadh orthu:

_____

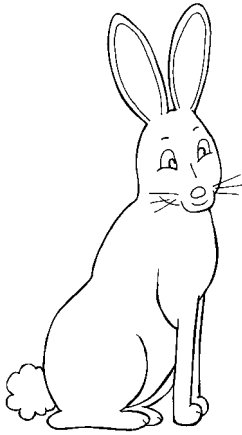
_____

Cén t-ainmhí a bhfuil spíonta air?

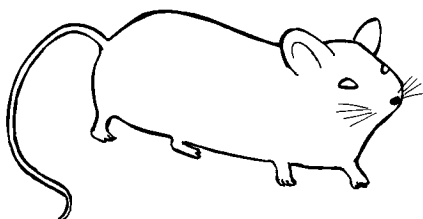
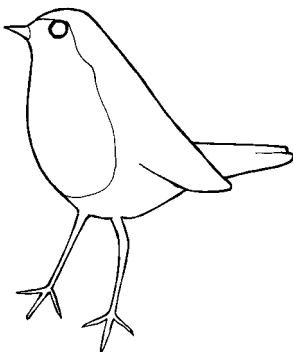
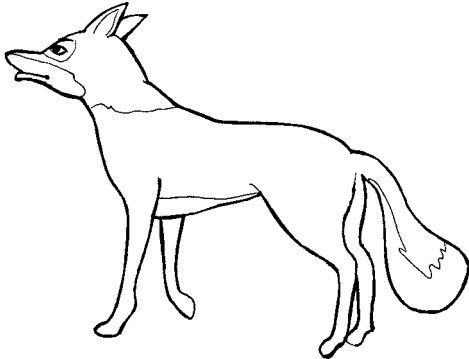
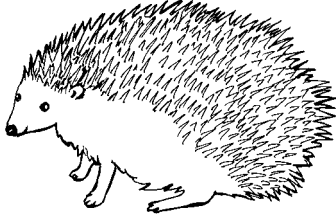
_____

Lorga ainmhithe

Cónaíonn a lán ainmhithe faoin tuath. Fágann siad lorg a gcos sa láib uaireanta. Tarraing líne chun gach ainmhí a cheangal lena lorg.

Lapa tosaigh   Lapa deiridh

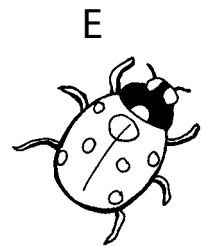
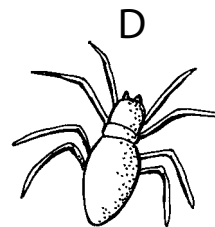
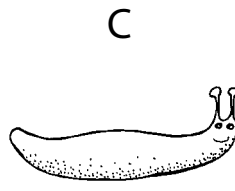
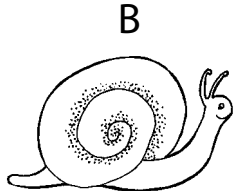
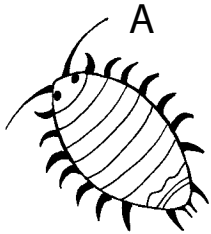

Cén sórt mionainmhí é?

Mionainmhithe iad seo nach bhfuil aon chnámh droma acu. Tá Gearóid ag iarraidh a dhéanamh amach céard iad na mionainmhithe a chonaic sé faoin tuath.

An bhfuil tú in ann cabhrú leis chun iad a ainmniú?

An bhfuil cosa aige?

Tá

Níl

An bhfuil spotaí air?

An bhfuil sliogán aige?

Tá

Níl

Tá

Níl

Is bóin Dé í

An bhfuil 8 gcosa aige?

Is drúchtín é

Is seilide é

Tá

Níl

Is damhán alla é

Is míol críon é

A

_____

D

_____

B

_____

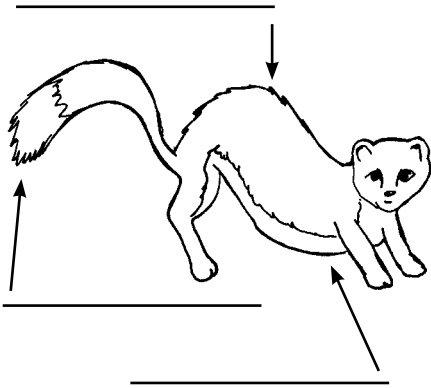
E

_____

C

_____

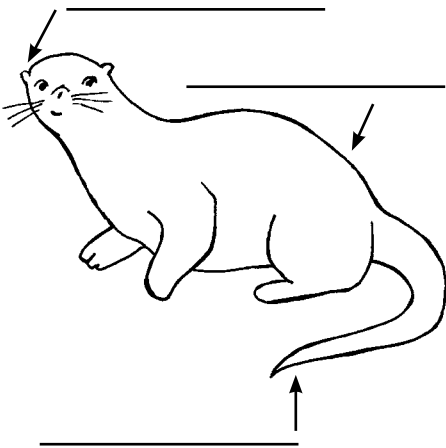
Ainmhithe faoin tuath

Dia duit, is mise Eithne agus is Easóg Éireannach mé. Is ainmhí beag mé. Fionnadh donn atá orm agus tá dath bánbhuí ar mo bholg. Eireaball fada atá agam agus é dubh ag a dheireadh. Cónaím sna coillte agus sna páirceanna. Is féidir liom gluaiseacht go han-tapa. Is maith liom éin, mionainmhithe, luchá agus coiníní le n-ithe.

Cuir na focail sna háiteanna cearta.

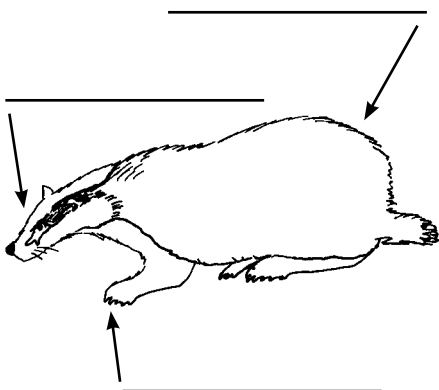
fionnadh donn   fionnadh bánbhuí   fionnadh dubh

Is mise Máirtín an Madra Uisce Tá corp fada agus eireaball fada agam. Tá mo chluasa an-bheag. Tá mo chuid fionnadh tiubh agus dath donn dorcha air. Coinníonn sé te san uisce mé. Cónaím cois na habhann agus is breá liom snámh. Iasc an bia is fearr liom ach ithim froganna agus feithidí freisin.

Cuir na focail sna háiteanna cearta.

eireaball fada   cluasa beaga   fionnadh tiubh

Dia duit, is mise Brídín agus is Broc mé. Is breá liom cónaí sna coillte. Cloigeann bán atá orm le dhá stríoca dubha air. Srón dubh atá agam. Is ainmhí oíche mé rud a chiallaíonn nach bhfeictear sa lá mé. Ithim a lán rudaí mar fhrancaigh, seilidí agus seilidí drúchta ach is iad na péisteanna is fearr liom. Is féidir liom 200 díobh a ithe in aon oíche amháin!

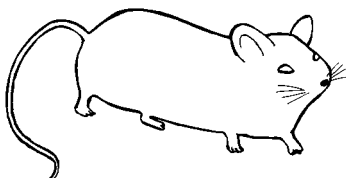
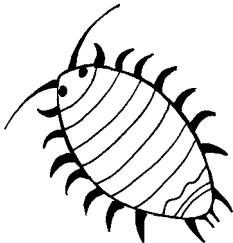
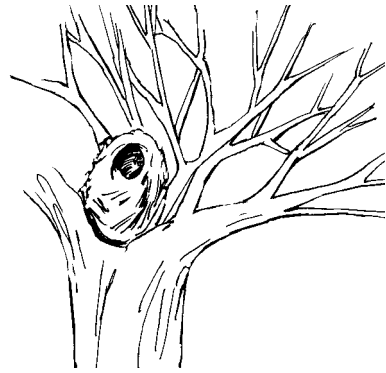
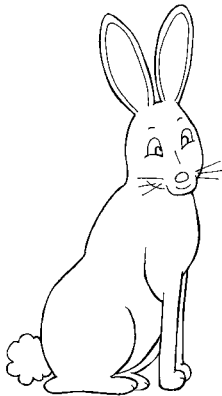
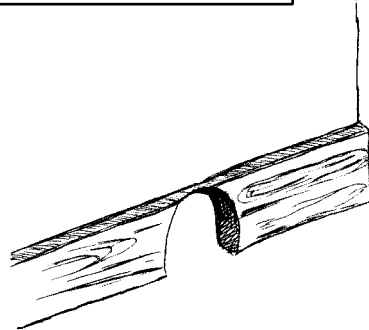
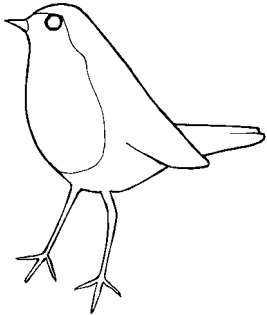
Cuir na focail sna háiteanna cearta.

ceann bán   croibh ghéara   gruaig gharbh

Áiteanna ina gcónaíonn ainmhithe

Faightear ainmhithe in a lán áiteanna éagsúla.

Tarraing gach ainmhí san áit ina 'gcónaíonn sé.

Duilleoga

Thug Gearóid faoi deara go raibh an cosúlacht ar roinnt duilleoga go raibh scáileanna acu.

Críochnaigh na léaráidí a rinne sé de na duilleoga a chonaic sé sa choill.

Sampla: Dair

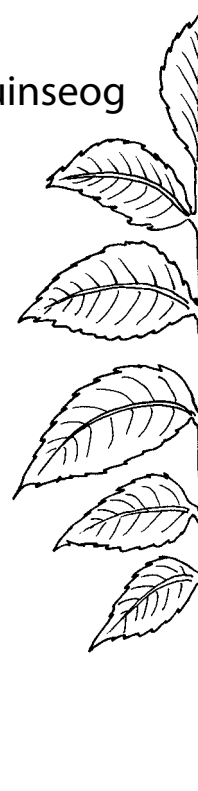
Seiceamar

Crann cnó capaill

Fuinseog

Feá

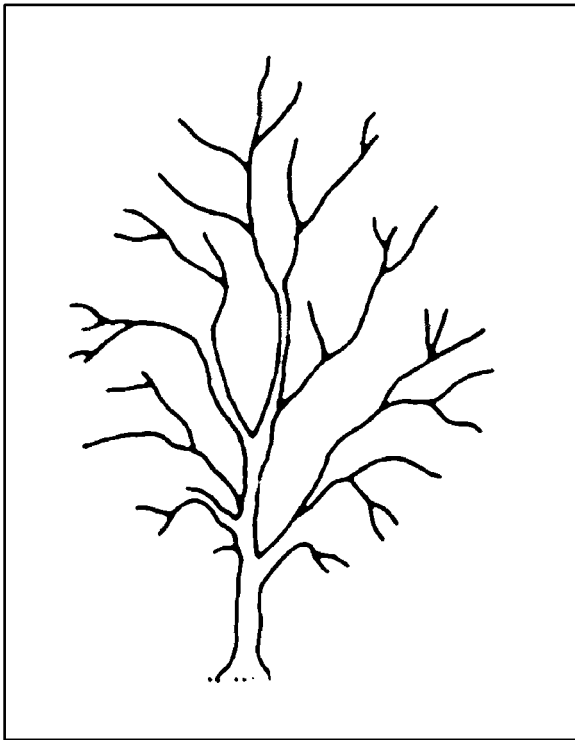

Anois cuir dath ar na duilleoga ar fad

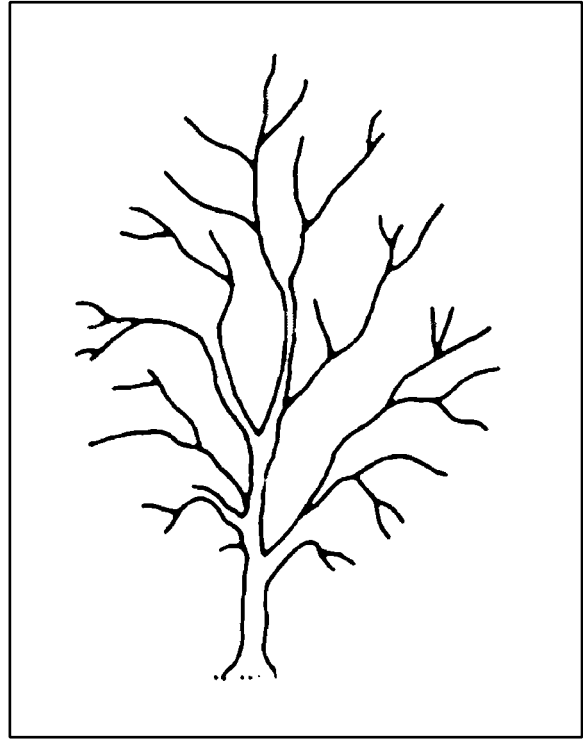
Séasúr na gCrann

Tarraing na duilleoga agus cuir dath ar na crainn le taispeáint an chaoi a mbíonn siad sna séasúir éagsúla.

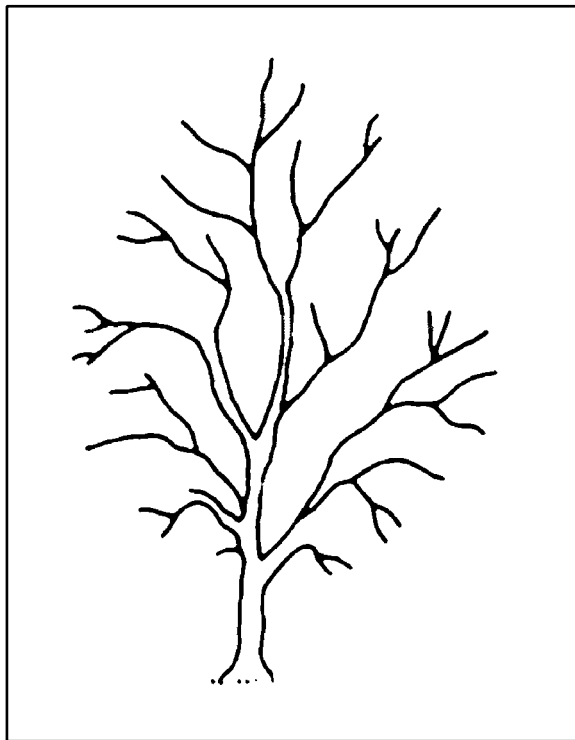
Is féidir leat rudaí mar fhear sneachta sa gheimhreadh a tharraingt. Cad eile ar féidir leat smaoineamh air?

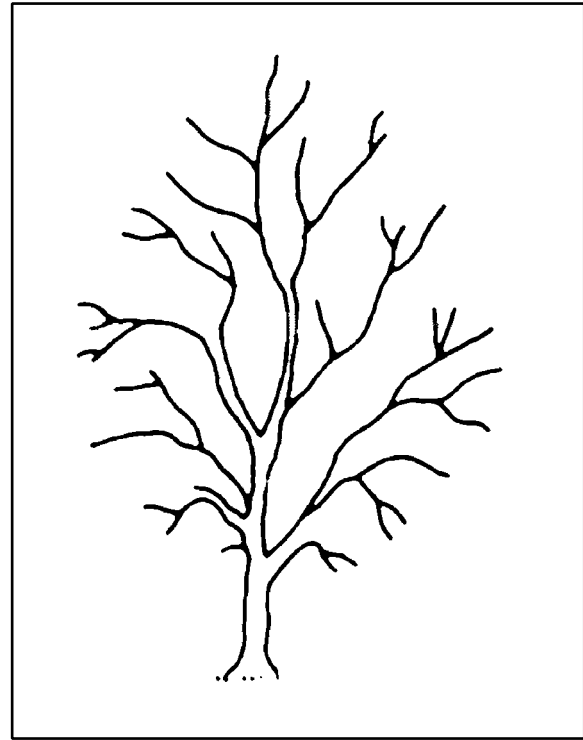
An tEarrach

An Samhradh

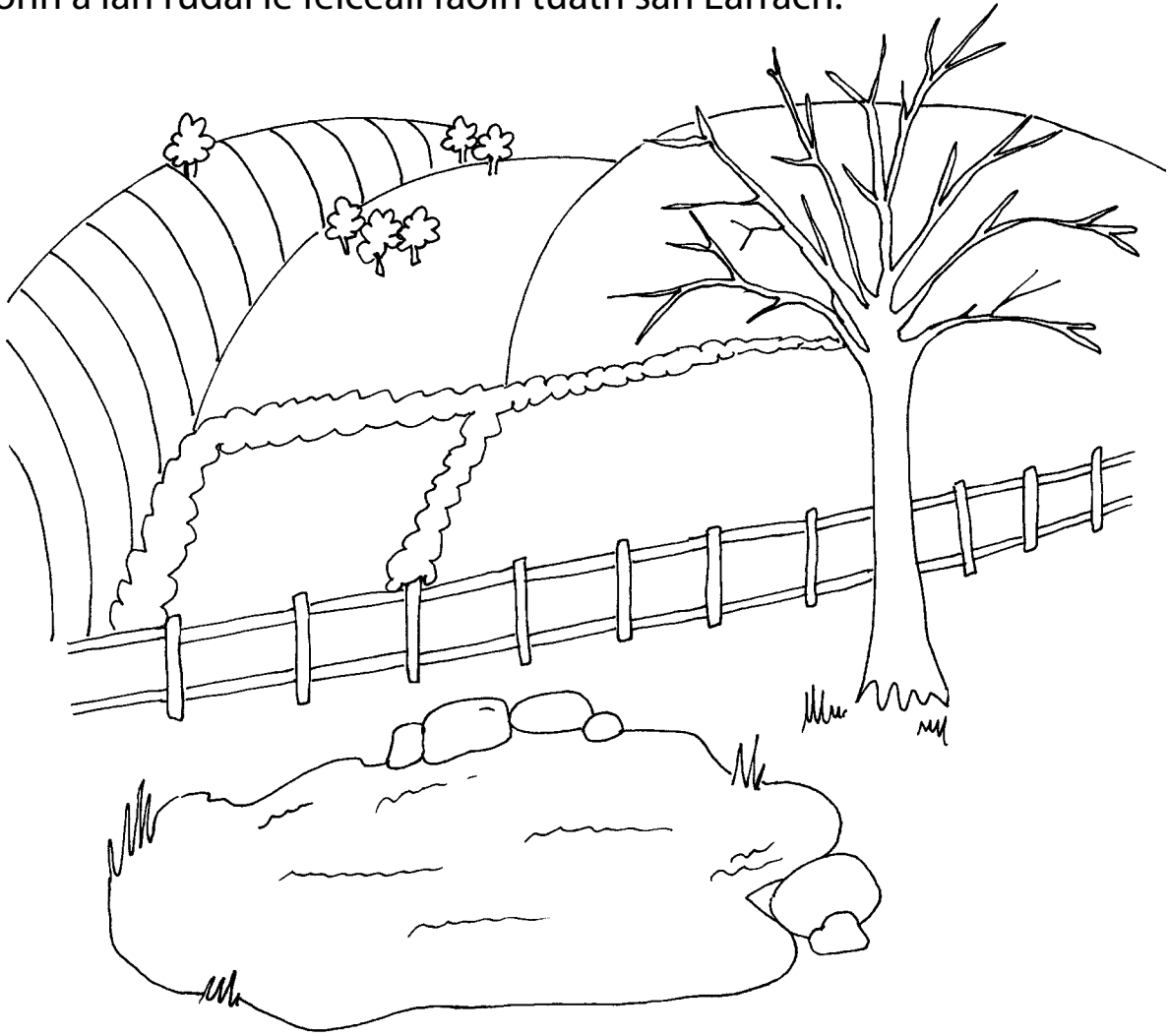
An Fómhar

An Geimhreadh

An tEarrach faoin tuath

Bíonn a lán rudaí le feiceáil faoin tuath san Earrach.

Tarraing cuid de na rudaí ar féidir leat a fheiceáil san Earrach.

Seo roinnt tuairimí duit:

Bláthanna

Duilleoga glasa ar chrainn

Neadacha éan

Glóthach froig

Gráinneog ag dúiseacht

Solas na gréine

Uain

Laonna

Scríobh cúpla abairt faoi dhul ar shiúlóid san earrach agus na rudaí a chonaic tú:

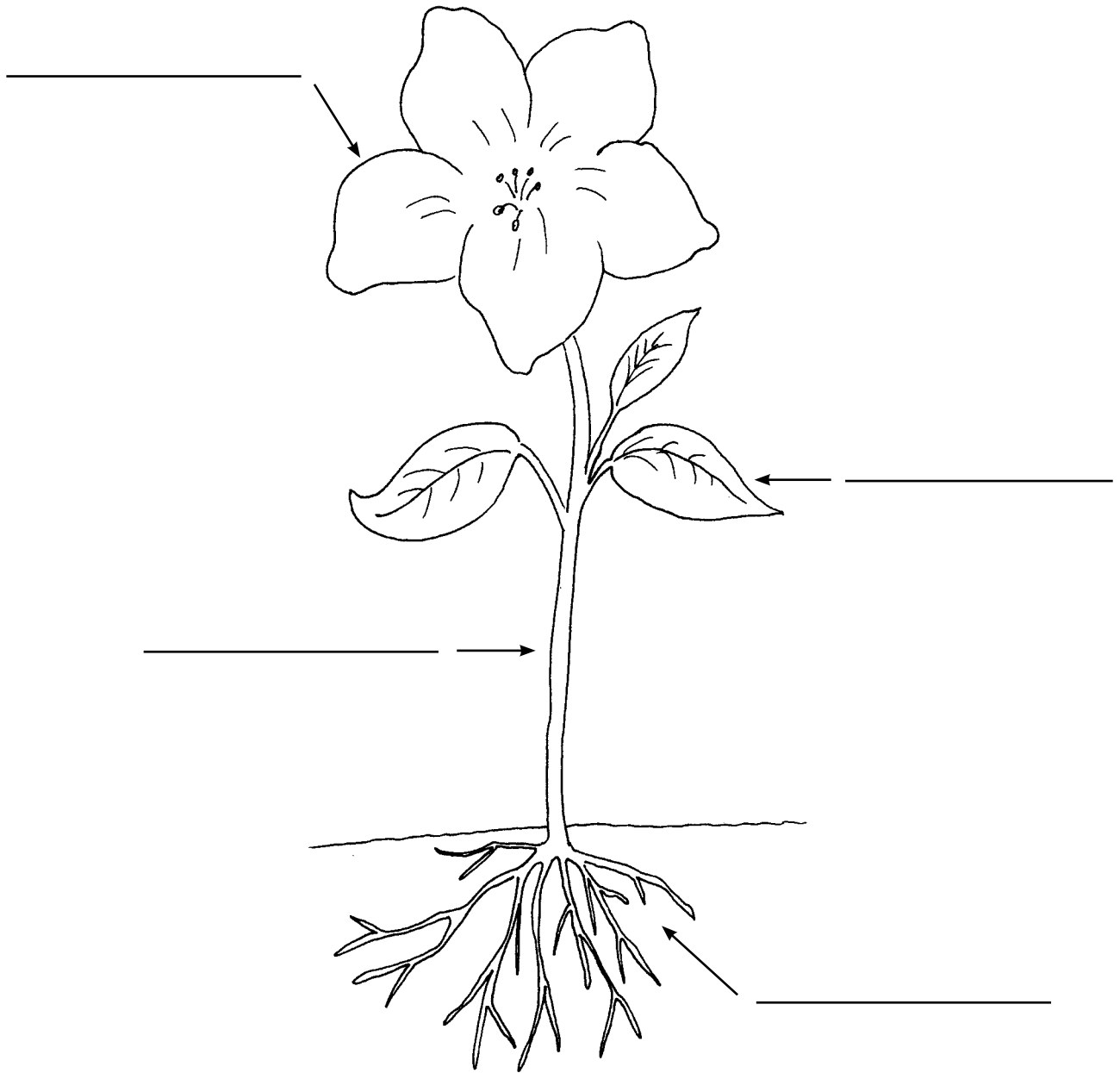

Codanna de bhláth

Líon isteach na lipéid atá ar iarraidh sa phictiúr

peiteal

fréamhacha

gas

duilleog

Cuir dath glas ar na duilleoga anois, dath buí ar an ghas, dath donn ar na fréamhacha agus dath dearg ar na peitil.

Cén chuid den phlanda ar a bhfásann na peitil? _____

Cén chuid de a fhásann síos sa talamh? _____

Bláthanna fáine

Chuaigh Gearóid Giorria ag siúl faoin tuath san earrach agus chonaic sé roinnt bláthanna fáine. Cuidigh leis chun ainmneacha na mbláthanna a chonaic sé a oibriú amach.

Tarraing líne a cheanglóidh ainm an bhlátha leis an phictiúr.

1. Bláth beag bán le croí buí é an nóinín.

2. Bláth buí le cúig pheiteal é cam an ime.

3. Bláth ard le peitil ghorma é an cloigín gorm

4. Tá a lán peiteal buí ag an chaisearbhán.

5. Ceithre pheiteal ghorma atá ag an lus cré.

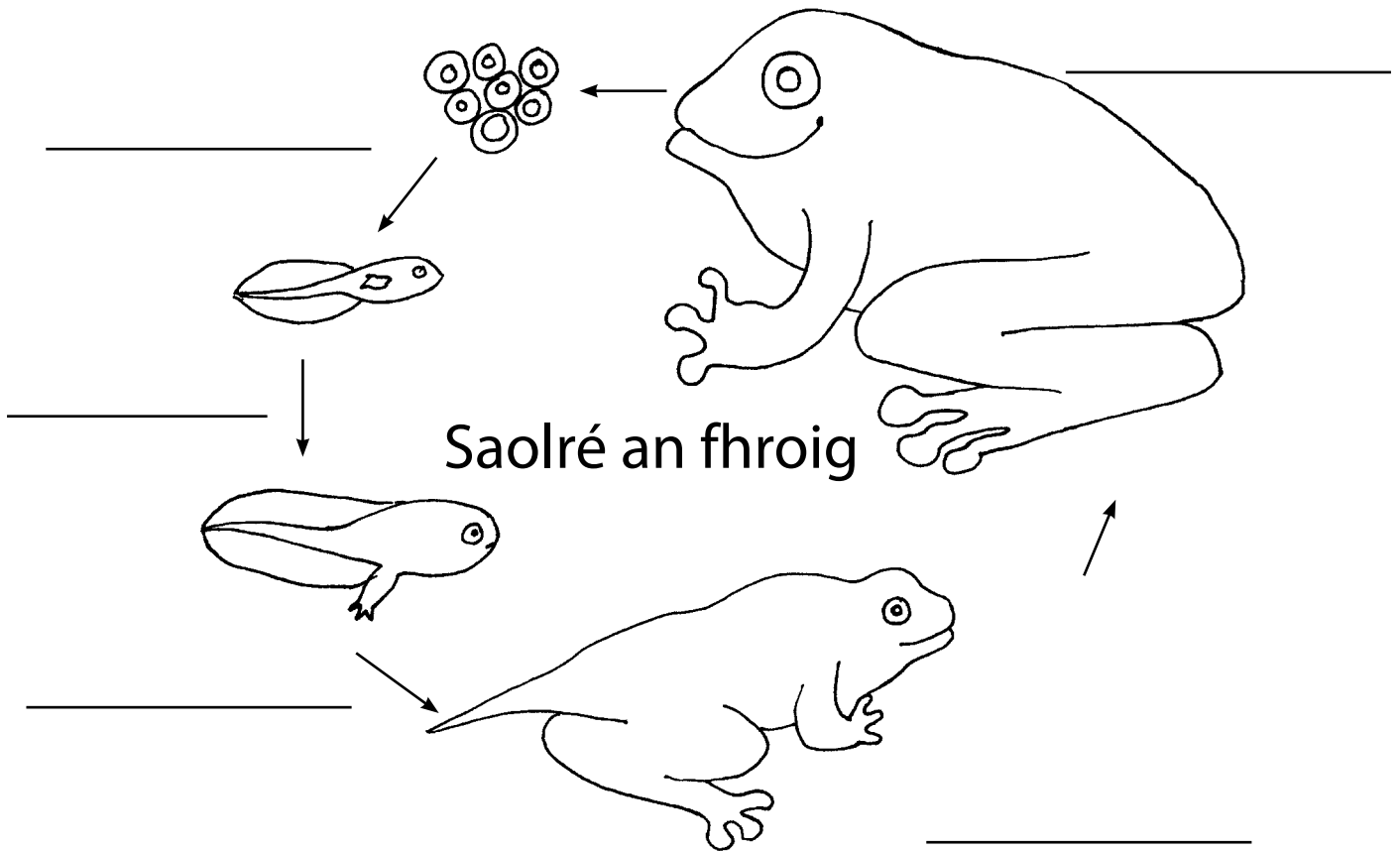
Cén bláth is fearr leat?

An raibh a fhios agat.....?

Tugtar dandelion ar an 'chaisearbhán' i mBéarla toisc gur cheap daoine go raibh na duilleoga cosúil le fiacla leoin.

Froganna

Tagann na súmadóirí ó ghlóthach froig fíorbheag a bheirtear san uisce san earrach. Snámhann siad san uisce agus fásann siad suas ina bhfroganna beaga. Fásann na froganna beaga suas ina bhfroganna aosacha.

Cuir na focail chearta taobh leis na pictiúir.

Glóthach froig – uibheacha beaga froig a bheirtear san uisce.

Súmadóir – caitheann an súmadóir a chuid ama ag snámh san uisce, ag ithe agus ag fás.

Súmadóir le cosa – fásann cosa ar an súmadóir agus éiríonn a chorp níos faide.

Frog beag – is féidir leis an fhrog beag anáil a tharraingt agus é lasmuigh den uisce, ach tá eireaball fós air.

Frog aosach - análaíonn an frog aosach lasmuigh den uisce agus níl aon eireaball aige.

Ainmnigh an t-éan sin

Scríobh ainm an éin faoi bhun gach pictiúr.

spideog

spioróg

meantán gorm

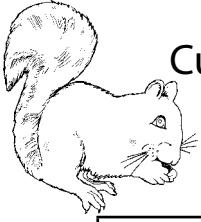
ulchabhán

Cé acu an t-éan a bhfuil brollach dearg air? _____

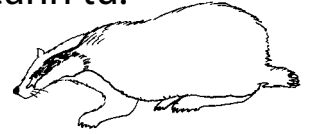
Cé acu an t-éan is lú? _____

Cé acu an t-éan a eitlíonn san oíche? _____

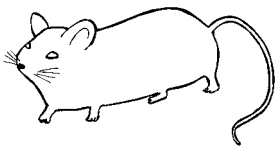
Faigh an t-ainmhí

Cuir ciorcal timpeall na n-ainmhithe go léir a fheiceann tú.

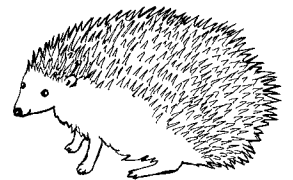

c	s	b	r	o	c	ó	r	i
o	f	a	n	j	r	t	l	i
i	ó	g	i	o	r	r	i	a
n	e	l	u	c	h	í	i	l
í	o	o	d	l	u	h	s	t
n	p	r	o	x	k	a	r	ó
g	r	á	i	n	n	e	í	g
s	i	o	n	n	a	c	h	g

Broc
Ialtóg
Sionnach
Giorria

Gráinneog
Luch
Coinín
Iora

Tá sé an-deacair na hainmhithe seo a fheiceáil faoin tuath.

Tagann formhór na n-ainmhithe seo amach san oíche. Deirimid gurb
a_____ iad.

Tá dathanna na gcrann, na bplandaí agus na hithreach orthu. Deirimid go
bhfuil siad d_____ go maith

An fómhar faoin tuath

Chuaigh Gearóid amach ag siúl san fhómhar agus chonaic sé roinnt rudaí ar an talamh.

Cuidigh leis a chairt a chríochnú.

	1	2	3	4	5	6	7	8
 Sampla Cúig Dhearcán								
 Dhá mhuisiriún								
 Sé chnó chapail								
 Ocht gcnó feá								
 Trí héileacaptar seiceamair								

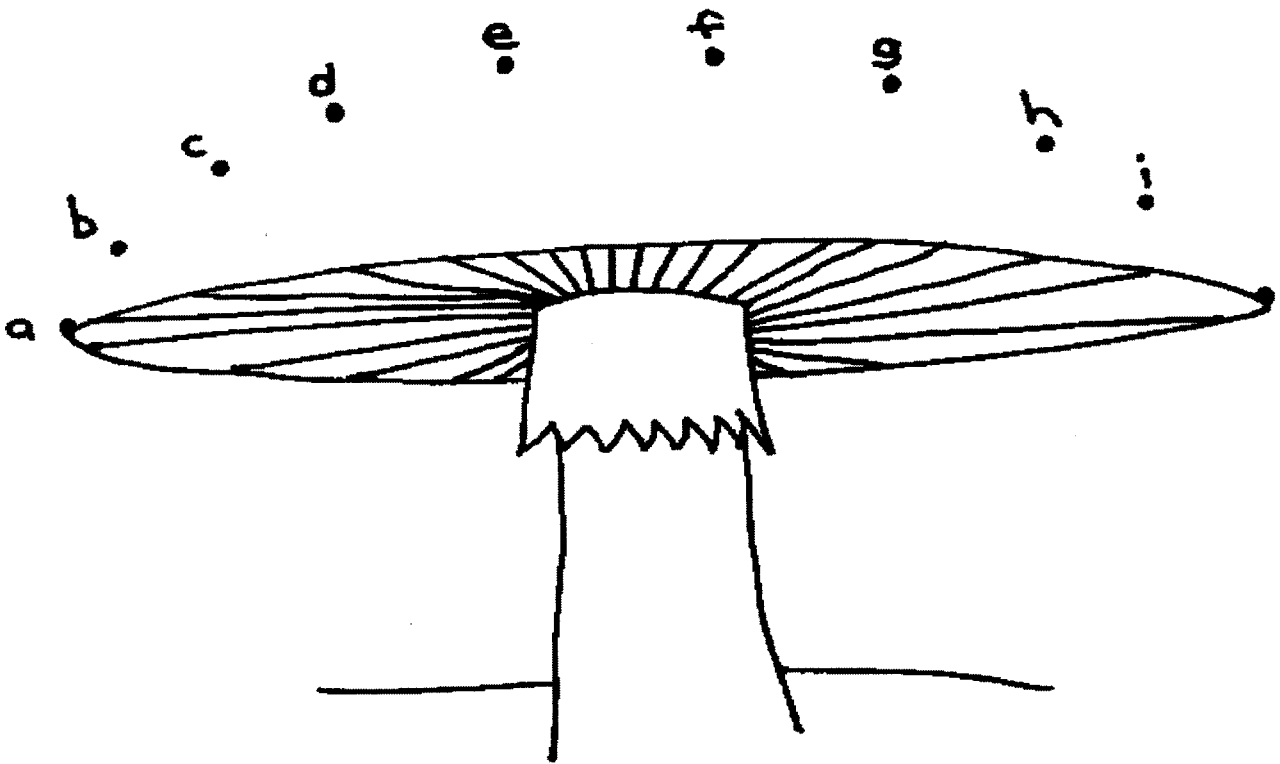
Cén crann a bhfásann dearcáin air? _____

Cén crann a bhfásann cnónna capaill air? _____

Chonaic Gearóid Gráinne Gráinneog agus í ag ullmhú le dul a chodladh don Gheimhreadh. G_____ a thugtar an chodladh fada seo aici.

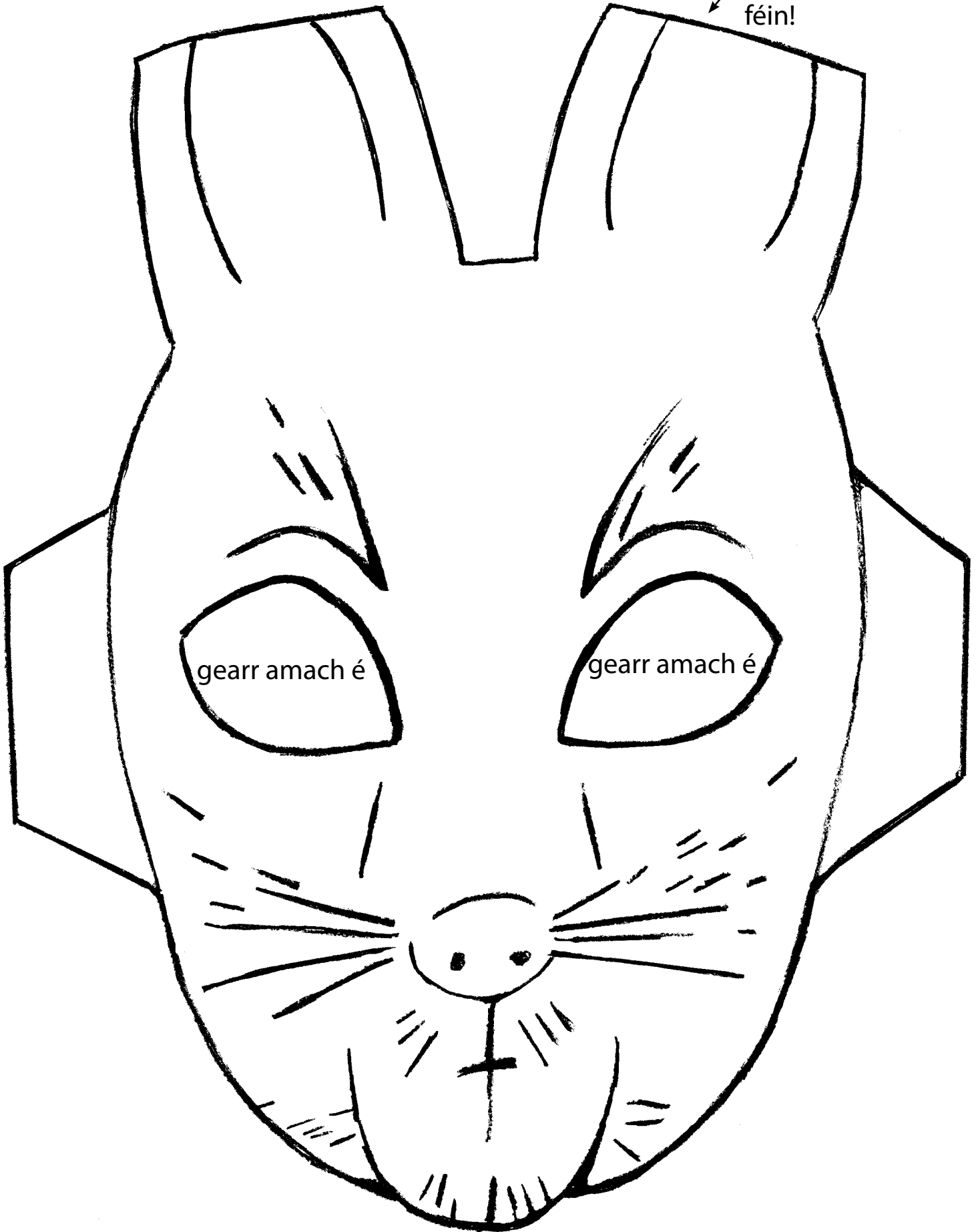
'Tarraing Gearóid agus é ina chodhladh ina nead.

Puzail phonc le ponc

Masc giorria

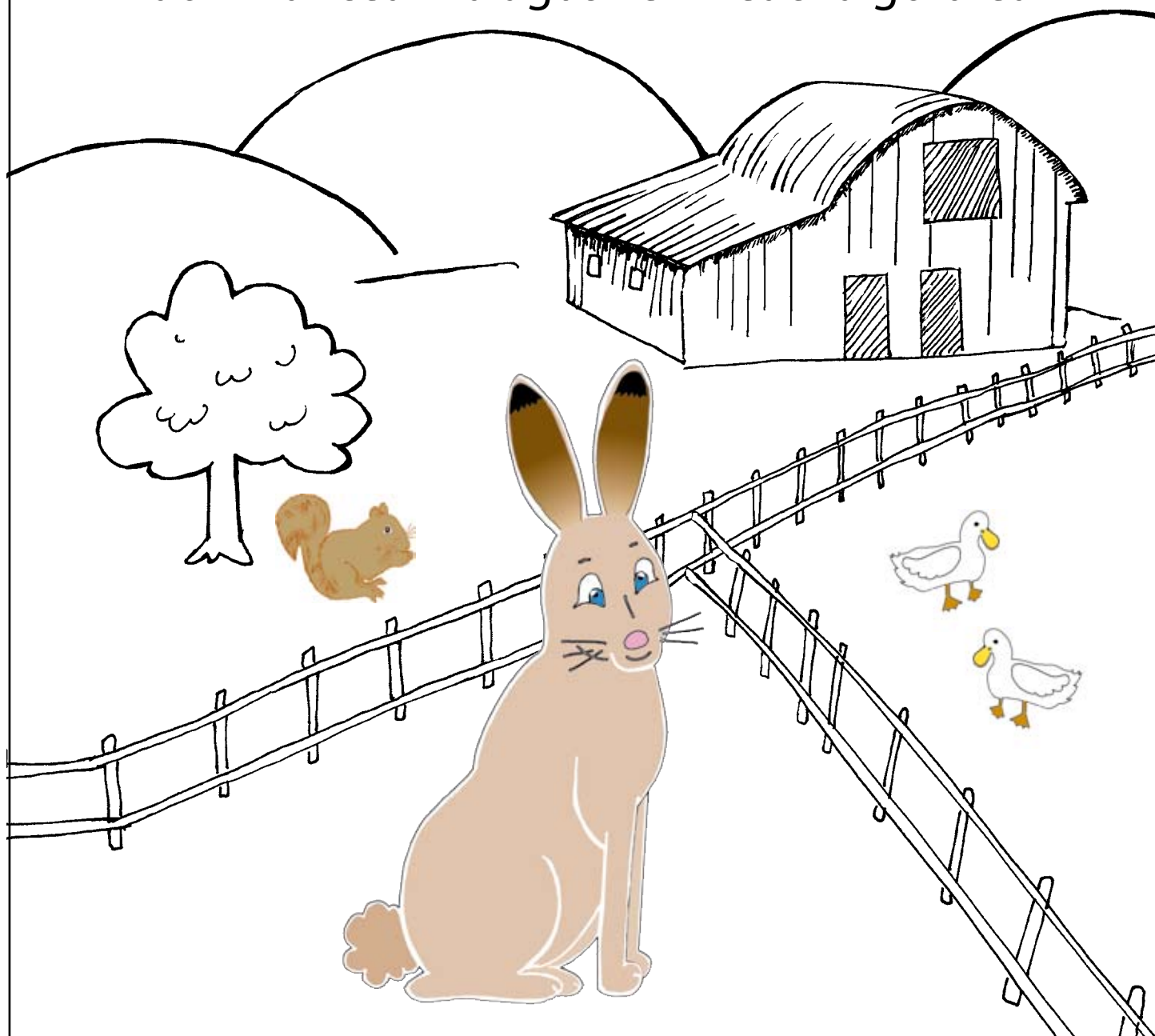
cuir cluasa leis tú féin!

Teastas

Maith thú a _____

chríochnaigh tú Leabhrán Ghearóid an Ghiorria
faoi Pháirceanna agus Feirmeacha go breá

An Agency within the Department of the
Environment
www.doeni.gov.uk

INVESTOR IN PEOPLE

www.ni-environment.gov.uk

Northern Ireland
Environment
Agency

Northern Ireland Environment Agency
Klondyke Building
Cromac Avenue
Gasworks Business Park
Belfast BT7 2JA
T. 0845 302 0008

www.ni-environment.gov.uk

Is í aidhm s'againne ná an timpeallacht nádúrtha agus tógtha a chaomhnú agus a chothú ar mhaithe leis an ghlúin atá ann anois agus na glúine atá le teacht.

An Agency within the Department of the
Environment
www.doeni.gov.uk

INVESTOR IN PEOPLE